

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
спецкурс “Психологія волі”

Кількість кредитів ЄКТС – 3 кредити

I. Основна мета спецкурсу полягає у формуванні знань методології і теорії вивчення вольових процесів, традиційних і новітніх науково-філософських, психологічних і фізіологічних основ формування вольової сфери особистості, закономірностей її розвитку в онтогенезі, особливостей її прояву у різних видах поведінки і діяльності та у засвоєнні студентами новітніх маловідомих психодіагностичних методик визначення волі, знання яких є підґрунтям для більш успішного проходження ними психокорекційної практики та підготовки до практичної діяльності.

II. Місце навчальної дисципліни в програмі підготовки фахівців даного напрямку підготовки (спеціальності).

Дисципліна спецкурс «Психологія волі» дозволяє набути студентам додаткових фахових компетенцій при опануванні циклу дисциплін професійної підготовки.

III. Завдання дисципліни сформувані знання про волю та закономірності її розвитку в онтогенезі, а також навчити студентів діагностувати вольові якості, вольові стани особистості на різних вікових етапах і розвивати власну силу волі.

IV. Основні знання та уміння, яких набуває студент після опанування даної дисципліни

Основні знання:

- знати методологію і теорії вивчення волі;
- розуміти основні теоретичні напрями у вивченні вольової сфери особистості; основні психологічні механізми довільного управління поведінкою і діяльністю; прикладні методики досліджень волі у системі освіти, спорту тощо.

Основні вміння:

- діагностувати вольові якості, вольові стани особистості на різних вікових етапах;
- розвивати власну силу волі, вольові якості у різних видах діяльності й поведінці;
- вирішувати гнучко й творчо професійно-психологічні завдання практики сучасної школи.

V. Короткий зміст дисципліни

Модуль I. Методологія та теорії вивчення вольової активності особистості

Тема 1. Проблема волі у зарубіжній та вітчизняній психології. Воля як одна з центральних проблем в історії психологічної думки. Підходи до поняття волі: рефлексивний; “вільного вибору”; мотиваційний; регулятивний. Головні протидіючі течії з питань природи волі. Психофізіологічні механізми довільного управління поведінкою і діяльністю. Сучасні підходи до проблеми волі. Основні ознаки феномену волі.

Тема 2. Психологічний аналіз вольової поведінки та розлади волі. Функції волі (регулююча, стимулююча, гальмівна). Вольова регуляція поведінки (умови вольової регуляції поведінки, зовнішній та внутрішній локус контролю, мимовільні, довільні та вольові дії, вольові стани, природа вольового зусилля, характеристики і види вольового зусилля, фази вольових дій). Воля і ризик. Структура вольових дій (проста і складна вольова дія). Вольова регуляція і сила волі. Емоційно-вольова регуляція. Порушення сили вольових спонукань (абудія, гіпобудія, гіпербудія). Порушення у розвитку вольової сфери розумово відсталих дітей та дітей з ЗПР.

Тема 3. Характеристика вольових якостей особистості. Вольові якості особистості. Вольові якості як предмет полеміки у психології. Склад і загальна характеристика вольових якостей. Фактори прояву вольових якостей. Класифікація вольових якостей за В.Калінім, Р.Ассаджиолі, Ф.Гоноболінім, В.Селівановим. Характеристика окремих вольових якостей особистості (цілеспрямованості, наполегливості, рішучості, витримки, самостійності,

ініціативності, дисциплінованості, організованості, активності, стриманості, старанності, відповідальності та інш.).

Модуль II. Особливості розвитку вольових процесів в онтогенезі та методи вивчення вольової активності особистості

Тема 4. Психологічні особливості розвитку волі у дітей раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку. Вікові особливості довільного управління. Розвиток довільності у ранньому дитинстві, дошкільному віці. Дослідження І.Беха, А.Давидової, М.Денисової, Є.Ільїна, М. Ланге, О.Лурія. С. Рубінштейна, І.Сікорського, О. Смірної, Н.Фігуріна, М.Щелованова. Погляди грузинських психологів М.Догонадзе і Р.Кварцхави. Погляди Б.Ананьєва, Л.Божович, Н.Гуткіної, В.Котирло, В.Селіванова, О. Смірної, Д.Ельконіна та ін. на розвиток волі та довільності у дітей дошкільного віку. Навчальна діяльність як чинник розвитку вольових якостей молодших школярів. Структурні компоненти навчальної діяльності Д.Ельконіна. Три стадії формування навчальної діяльності у молодшому шкільному віці за В.Репкіним. Зв'язок навчання і довільної регуляції у працях З.Абасова, О.Леонтьєва, О.Лурія, Н.Рогави, Л.Славіної, А.Смірнова. Особливості розвитку волі у молодшому шкільному віці.

Тема 5. Воля у підлітковому та юнацькому віці. Вікові особливості волі у підлітковому та юнацькому віці. Розвиток вольової поведінки підлітків. Особливості розвитку морального компоненту волі у старшокласників. Студентські роки як сенситивний період розвитку вольової сфери. Взаємозв'язок розвитку вольових якостей студентів із їх успішністю у навчально-професійній діяльності.

Тема 6. Психологічні особливості вольової поведінки дорослих (рання, середня і пізня дорослість). Особливості вольової поведінки у віці ранньої дорослості. Особливості волі у період середньої дорослості. Вольова поведінка особистості у період геронтогенезу.

Тема 7. Гендерні особливості розвитку волі та вольових якостей особистості. Роль статевих особливостей, діяльності, вимог у розвитку сили волі. Гендерні особливості вольової поведінки. Вікова динаміка розвитку окремих вольових якостей (терплячості, сміливості, рішучості та ін.).

Тема 8. Розвиток сили волі та формування вольових якостей. Загальні умови ефективного розвитку вольових якостей за Л. Божович, В. Селівановим, В. Котирло, Є. Ільїним та ін. Розвиток морального компоненту сили волі. Умови та шляхи розвитку вольових якостей. Розвиток цілеспрямованості і наполегливості, дисциплінованості, самостійності, рішучості тощо. Самовиховання сили волі. Засоби, етапи та структура програми самовиховання волі, вольових якостей.

Тема 9. Психолого-педагогічні програми розвитку вольових якостей особистості у різному віці. Розвиток і виховання волі у дитини раннього віку. Мистецтво як нетрадиційний метод формування волі дитини дошкільного віку. Програма розвитку довільності поведінки М. Михайленко. Програма розвитку вольових якостей у молодших школярів К. Савченко. Методична розробка бесіди на тему "Воля та її роль у розвитку людини" для учнів 8-9 класів. Психокорекційна робота з розвитку вольових якостей старшокласників. Основні засоби самовиховання під час формування вольових якостей особистості.

Тема 10. Екстенсивні та експериментальні методи вивчення вольової активності особистості. Поняття екстенсивні методи вивчення вольової активності. Метод узагальнення незалежних характеристик. Метод взаємних оцінок. Метод самооцінок. Експериментальні методи дослідження вольових якостей. Природний експеримент у вивченні вольових якостей особистості. Лабораторні експерименти. Діагностика розвитку рішучості. Діагностика розвитку сміливості. Експериментальна діагностика розвитку терплячості. Експериментальна діагностика розвитку наполегливості.

VI. Назва кафедри та викладацький склад, який буде забезпечувати викладання курсу

Кафедра психології та педагогіки факультету педагогіки і психології:
доцент К.В. Дубініна.

VII. Обсяги навчального навантаження та терміни викладання курсу

На вивчення дисципліни відводиться 90 годин.

Дисципліна викладається у VIII семестрі.

VIII. Основні інформаційні джерела до вивчення дисципліни

1. Бех І.Д. Від волі до особистості. – К.: Україна – Віта, 1995. – 202 с.
2. Божович Л.И. Что такое воля? // Семья и школа. – 1981. - №1. – С. 32-35.
3. Гиппенрейтер Ю.Б. О природе человеческой воли // Психологический журнал. – 2005. - №3. – С. 15 – 24.
4. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции. – М.: МГУ, 1991. – 142 с.
5. Ильин Е.П. Психология воли. – СПб.: Питер, 2000. – 288 с.
6. Поліщук С.А. Вплив самооцінки на вольові риси та вольове зусилля // Психологія. Збірник наукових праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Вип. 2 (9). – К., 2000. – С. 58 - 62.
7. Поліщук С.А. Історичні аспекти вивчення волі // Психологія. Збірник наукових праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Вип. 1 (8). – К., 2000. – С. 61 - 67.
8. Приходько Ю.О., Савченко К.В. Розвиток вольових якостей молодших школярів із різними рівнями навчальних досягнень. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2006. – №11 (35). – С. 121 – 127.
9. Приходько Ю.О., Савченко К.В. Розвиток вольових якостей молодших школярів як чинник їх навчальної успішності. Навчально-методичний посібник. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – 60 с.
10. Рогов Е. И. Эмоции и воля. – М.: Лотос. – 1999. – 636 с.
11. Савченко К.В. Психологія волі // Психологія. Комплекс типових навчальних програм для підготовки студентів за кредитно-модульною та модульно-рейтинговою системою. / За ред. академіка В.І. Бондаря. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2006. – С.164 – 175.
12. Селиванов В.И., Гаврилина С.А. Взаимосвязь воли и самоконтроля в учебной деятельности студентов // Психологический журнал. – 1991. – Т.12. - №5. – С. 44 – 50.
13. Смирнов Б.Н. О разных подходах к проблеме воли в психологии // Вопросы психологии. – 2004. – №3. – С. 64 – 70.
14. Смирнова Е.О. Развитие воли и произвольности в раннем онтогенезе // Вопросы психологии. – 1990. – №3. – С. 49 – 57.
15. Фещенко Е.К. Возрастно-половые особенности самооценки волевых качеств Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук.- СПб., 1999,- 22 с.
16. Чумаков М.В. Психологическое содержание обыденных представлений об эмоционально-волевой сфере личности // Психологическая наука и образование. – 2006. - №1. – С.63 –68.
17. Шляпников В.Н. Исследования волевой регуляции в современной зарубежной психологии // Вопросы психологии. – 2009. - №2. – С. 135 – 144.

IX. Метод навчання: Інтерактивні лекції та практичні заняття.

X. Система оцінювання:

Поточний контроль: оцінювання виконання завдань на практичних і лабораторних заняттях, оцінювання 2-х модульних контрольних робіт.

Підсумковий контроль: екзамен у VIII семестрі.

XI. Реєстрація на навчальну дисципліну: